

Reactie op:

Ruimtelijk Ontwikkelingsprogramma Caribisch Nederland (RO CN)

Blz 5

Belangrijk om aan te geven dat groei met name zal komen door immigratie en zeker op Bonaire zal dat voor een groot deel komen door migratie uit Europees Nederland. De groei van de afgelopen 10 jaar bestond hoofdzakelijk uit immigratie.

Bonaire had in 2011 15.679 inwoners en dat waren in 2023 24.090 Dat is een toename van 8411 personen oftewel 35%. Van deze groei is 7000 buiten Caribisch Nederland geboren, waarvan 2300 in Nederland en 1400 op Aruba St. Maarten of Curacao. Bij een groen van een bevolking met deze omvang kan de eigen cultuur in gedrang komen, helemaal als bescheidenheid een sterke eigenschap is van de bestaande cultuur. Bij het maken van ruimtelijke plannen zal actief gezocht moeten worden naar de aansluiting met de lokale cultuur. Participatie trajecten zijn niet toereikend om dit te bereiken.

<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/84712NED/table?dl=8885F>

De bevolkingsgroei zal ook de vraag naar betaalbare woningen op de eilanden doen stijgen, terwijl er op dit moment op alle drie de eilanden al een tekort aan geschikte en betaalbare woningen is.

Een betaalbare woning op Saba realiseren betekent zwaar subsidiëren. Bouwkosten op Saba liggen 25-30% hoger dan in Nederland en het inkomen ligt lager.

Het is daarbij van belang dat met de economische ontwikkeling ook de culturele identiteit van de eilanden wordt gewaarborgd.

Maar ook de ruimtelijke ontwikkeling moet de identiteit van het eiland behouden blijven.

Bijvoorbeeld zaken als geluid, en wat is geluidsoverlast. Maar ook hoe hou je de kust toegankelijk voor de Bonairiaan? Hoe zorg je er voor dat de Bonairiaan nog thuis voelt in Kralendijk, waar je haar bijna niet meer ziet.

Blz 6

In de Memorie van Toelichting bij de wet wordt aangegeven dat de openbare lichamen de verantwoordelijkheid hebben voor het ontwikkelen en uitvoeren van het ruimtelijk ordeningsbeleid, maar dat de minister de algemene verantwoordelijkheid heeft voor een goede en correcte uitvoering van de Wgro BES op een manier waarop ook de belangen worden geborgd die het lokale niveau overstijgen.

De vraag is of er voldoende cultuur historische ruimtelijke kennis, als mede sociaal culturele kennis beschikbaar is binnen het ministerie om deze verantwoordelijkheid te nemen en te dragen.

Blz 12

Op Saba en Sint Eustatius zijn risico's van tropische stormen weer groter.

Gebruik de juiste benaming, het gaat om zware orkanen, een tropische storm is iets anders dan een orkaan.

Vitale functies¹⁶, zoals energie- en drinkwatervoorzieningen, politiebureaus, brandweerkazernes en ziekenhuizen, moeten te allen tijde kunnen blijven functioneren en kunnen derhalve niet overal worden gebouwd.

Scholen horen ook tot vitale functies. Na het passeren van een orkaan, is het zaak dat de scholen zo snel mogelijk weer open kunnen. Voor de regelmaat van de kinderen, na een traumatische ervaring

wil je zo snel mogelijk terug naar normaal. Als de kinderen veilig op school zijn kunnen de ouders aan de wederopbouw werken. Bovendien kunnen de scholen dienen als shelter tijdens de orkaan.

Blz 13

Bij ruimtelijke ontwikkelingen kan bijvoorbeeld een decentrale afvalwaterzuiveringsvoorziening toegepast worden, zodat centrale voorzieningen niet overbelast raken.

Saba en Statia hebben alleen decentrale afvalwaterzuivering, lees in het gunstigste geval een septic tank maar vaak gewoon een beerbut.

Algemeen

Water beheersystemen hebben zo een grote ruimtelijke impact (denk aan de afmeting van rooien) dat ze mee ontworpen moeten worden bij de stedenbouwkundige plannen, anders verminderen ze de leefbaarheid van het gebied.

Blz 15

In sommige van deze gebieden wordt gewerkt aan het bestrijden van loslopend vee om de landschapskwaliteit te verhogen.

Hier moet je rekening houden met het culturele aspect van het hebben van loslopend vee en het proces van bestrijding, ik zou het liever hebben over beheersing, goed begeleiden.

Blz 16

Bescherming van monumenten, objecten, landschappen en stads- en dorpsgezichten dient een integraal onderdeel te zijn van ruimtelijke planning.

Ook hier speelt de lokale cultuur een belangrijke rol. Tussen 2014 en 2018 is er een monumentenraad geweest op Bonaire. Het is hun niet gelukt om het bestuurscollege zo ver te krijgen om op basis van hun advies de monumenten een beschermd status te geven. Dus kennelijk heeft dit geen prioriteit van het lokale bestuur/ politiek.

Ook dient naast het narratief van de kolonisator ook het narratief van de gekolonialiseerde meegenomen te worden. Monumenten zijn dragers van verhalen, het is van belang om zo veel mogelijk verschillende verhalen te kunnen vertellen.

Blz 18

Een ruimtelijk ontwikkelingsplan neemt de besluiten ten aanzien van de aanwijzing van de luchthaven en de geluidscontouren over.

Ik weet niet hoe deze geluidscontouren zijn vastgelegd, maar houdt er rekening mee dat het geluid van een overvliegend vliegtuig op een geïsoleerd eiland heel anders ervaren wordt dan in Europees Nederland. Het is je gateway to the world.

Blz 22

Tenslotte is er in juni 2023 een Woondeal getekend tussen het Openbaar Lichaam Bonaire en de Rijksoverheid. In de Woondeal is onder andere afgesproken dat er tot 2030 (meer dan) 2100 betaalbare woningen zullen worden gebouwd. Het is van belang dat daar geschikte planologische ruimte voor wordt gecreëerd volgens de beginselen van meervoudig en zuinig ruimtegebruik en integrale gebiedsontwikkeling.

In 2100 woningen wonen tussen de 4000 en de 6000 mensen dat is tussen een zesde en een kwart van de bevolking van Bonaire. Dit betekent dat de realisatie daarvan een grote impact zal hebben op de ruimtelijke beleving van het eiland. Een integraal stedenbouwkundig plan is van eminent belang bij

de realisatie van deze hoeveelheid woningen. Door te verzuimen dit te doen kunnen deze plannen leiden tot ongewenste probleemwijken in de toekomst (getto vorming).